

УДК 343.985

ТАКТИКА ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ У ВИПАДКАХ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОГО В ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ

Довгань А.І., аспірант
юридичного факультету
ПВНЗ «Львівський університет бізнесу і права»

У статті розглянуто особливості проведення огляду місця події у випадках втягнення неповнолітнього в заняття жебрацтвом. Детально проаналізовані методи проведення та етапи (підготовчий, робочий і заключний) огляду місця події, найдоцільніші способи пересування під час огляду та недоліки, які виникають під час оформлення протоколу проведення огляду місця події під час розслідування втягнення неповнолітнього в заняття жебрацтвом.

Ключові слова: втягнення, заняття жебрацтвом, злочин, неповнолітній, огляд місця події, слідча (розшукова) дія.

В статье рассмотрены особенности проведения обзора места события при привлечении несовершеннолетнего в занятие нищенством. Детально проанализированы методы проведения и этапы (подготовительный, рабочий и заключительный) обзора места события, самые целесообразные способы передвижения во время обзора и недостатки, которые возникают при оформлении протокола проведения обзора места события во время расследования привлечения несовершеннолетнего в занятие нищенством.

Ключевые слова: привлечение, занятие нищенством, преступление, несовершеннолетние, обзор места события, следственное (сыскное) действие.

Dovhan A.I. TACTICS OF REVIEWING THE SCENE OF AN INCIDENT INVOLVING A JUVENILE IN ACT BEGGING

In the article the features of realization of review of place of event are considered at an indrawing minor in engaging in begging. Methods of realization and stages (preparatory, working and final) of review of place of event, most expedient methods of movement during a review and defects that arise up at registration of protocol of realization of review of place of event during investigation of indrawing minor in engaging in begging, analysed in detail.

Key words: indrawing, engaging in begging, crime minor, review of place of event, inquisitional (of criminal investigation) action.

Постановка проблеми. Після прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) виникла необхідність посилення теоретичної бази протидії злочинності, розробки нового та вдосконалення існуючого арсеналу науково-технічних засобів виявлення, фіксації, вилучення і дослідження доказової інформації. Особливо це стосується огляду місця події, оскільки в разі неякісного або несвоечасного його проведення згаяне ніколи не вдається надолужити, навіть після проведення повторного чи додаткового огляду.

Аналіз досліджень і публікацій. Наданою проблемою працювали такі науковці та практики, як: Н. Антонюк, Р. Бел-

кін, О. Васильєв, І. Вишнівський, І. Возгрін, К. Гавло, І. Герасимов, О. Дрозд, Я. Дякін, В. Журавель, Т. Ківалова, О. Колесніченко, В. Коновалова, С. Моліцький, М. Панов, М. Салтевський, О. Світличний, М. Селіванов, В. Танасевич, О. Татаров, І. Топольскова, О. Філіппов, В. Шепітько, М. Яблоков та інші.

Мета статті. У статті за мету поставлено розглянути особливості проведення огляду місця події в розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття жебрацтвом, що допоможе практичним працівникам органам та підрозділам поліції правильно виявляти, фіксувати та вилучати сліди в разі виявлення фактів учинення цього кримінального правопорушення.

Виклад основного матеріалу. Огляд місця події, як правило, належить до числа слідчих (розшукових) дій, зволікання з проведенням яких може спричинити зміну обстановки, зникнення слідів кримінального правопорушення або особи, якою він був вчинений, предметів, які можуть стати згодом речовими доказами [1, с. 527–528]. Огляд місця події в невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду (ч. 3 ст. 214 КПК України) [2]. Місце події та його матеріальна обстановка є відображенням наслідків певного кримінального правопорушення. Місце вчинення злочину – найбагатше джерело відомостей. У більшості випадків розкриття кримінальних правопорушень цілком залежить від того, чи повною мірою використано це джерело, але воно не завжди однаково відображає подію злочину. Залежно від характеру відображення під час огляду місця події можна уявити ситуації, коли подія кримінального правопорушення: 1) має дійсне відображення; 2) не має повного відображення; 3) не знаходить свого явного відображення; 4) має фальшиве відображення [3].

Огляд, слідча (розшукова) дія полягає в безпосередньому спостереженні й дослідженні його учасниками матеріальних об'єктів, які пов'язані з обставинами вчинення кримінального правопорушення. Під час його проведення прокурор, слідчий виявляє, досліджує й фіксує відомості про фактичні дані, що мають значення для кримінального провадження.

Відповідно до ст. 237 КПК України розрізняють такі види огляду: огляд місцевості; огляд приміщення; огляд речей; огляд документів [2]. Кожний із видів слідчого огляду має специфічні особливості, що визначають порядок його проведення, але разом із тим існує низка положень процесуального і тактичного характеру, загальних для них усіх. Так, окремим видом огляду є огляд місця події, яким може бути певна місцевість чи її окрема ділянка, приміщення або будівля, де готувався злочин, де він був вчинений

або де настали злочинні наслідки чи зберігаються його сліди.

Основними цілями слідчого огляду можна назвати: виявлення слідів кримінального правопорушення, злочинця чи інших речових доказів; з'ясування обстановки події; виявлення інших обставин, що мають значення для кримінального провадження [4, с. 23]. Проведення огляду охоплює також: фіксування в протоколі всіх дій слідчого і всього, що було виявлено в тій послідовності і в тому вигляді, в якому виявлене спостерігалось під час огляду; описування та перерахування всього, що було вилучено під час огляду; прийняття мір щодо збереження вилучених у процесі огляду речей, слідів і документів [1, с. 527].

Огляд місця події в криміналістичній літературі характеризується як найбільш складна слідча (розшукова) дія і полягає в безпосередньому особистому сприйнятті слідчим обстановки місця події, носить пізнавальний та дослідницький характер, спрямований на вивчення обстановки, слідів та інших речових доказів і їх фіксацію з метою встановлення події і виявлення додаткових джерел інформації [5, с. 3].

Як справедливо зазначає В.К. Лисиченко, в криміналістиці поняття огляду місця події має містити специфіку огляду різновиду об'єктів, які регламентовані законом. Кожний об'єкт пізнання вимагає спеціальної технології його дослідження, особливої методики вивчення й обробки. Окремі автори (В.П. Улашов) зауважують, що огляд повинен мати «творчий характер», інші думають, що його проведення вимагає «справжнього наукового підходу» (В.П. Колмаков), його мета – «виявлення й закріплення ознак і станів різних предметів для встановлення обставин, що мають значення для справи» (О.М. Васильєв, В.К. Лисиченко, М.С. Строгович) [5, с. 4].

На нашу думку, одне з найбільш повних визначень огляду місця події відповідно до норм нового КПК України сформульовано Є.В. Пряхінін: огляд місця події – первинна і невідкладна слідча (розшукова) дія, яка полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні й фіксації слід-

чим обстановки на місці події, виявлення слідів і об'єктів, що належать до кримінального провадження, їхніх ознак, станів і взаємозв'язків із метою з'ясування суті події, механізму злочину та інших обставин із метою правильного вирішення кримінального провадження [4, с. 25].

Огляд місця події в кримінальних провадженнях про втягнення неповнолітнього в заняття жебрацтвом є тією слідчою (розшуковою) дією, яке багато в чому може визначити успішне вирішення завдань розслідування.

Під час отримання повідомлення про факт втягнення неповнолітнього в заняття жебрацтвом огляд місця події доцільно проводити зразу ж після його реєстрації працівником чергової частини органу, підрозділу поліції в Журналі єдиного обліку до внесення даних в Єдиний реєстр досудових розслідувань, оскільки саме так є можливість повно зафіксувати докази, що свідчать про вчинення саме цього правопорушення.

У теорії криміналістики огляд місця події поділяють на три етапи: а) підготовчий; б) робочий; в) заключний. Підготовчий етап включає діяльність слідчого: 1) до виїзду на місце події; 2) на місці події.

До виїзду на місце події слідчий зобов'язаний здійснити такі підготовчі дії: одержати вичерпну інформацію щодо події втягнення неповнолітнього в заняття жебрацтвом; з'ясувати, чи організована охорона місця події, а також чи є на місці потерпілі та очевидці; визначити учасників огляду місця події. На місці події слідчо-оперативна група вирушає в повному складі. До неї в обов'язковому порядку входять слідчий (старший СОГ), працівник оперативного підрозділу, інспектор-криміналіст (технік-криміналіст), а також (за необхідності) кінолог зі службовим собакою [6]. Також слідчому потрібно підготувати необхідні технічні засоби для забезпечення виїзду на місце події та проведення огляду (транспорт, технічні комплекти); запросити та забезпечити участь необхідних учасників у проведенні огляду (понятих, потерпілих, та інших). Також до виїзду слідчий може опитати заявника, який звернувся до органу, підрозділу поліції із заявою

про втягнення неповнолітнього в заняття жебрацтвом тощо.

Після прибуття на місце події слідчий зобов'язаний: запропонувати вивести всіх сторонніх із місця події та переконатися, що було усунуто шкідливі наслідки кримінального правопорушення (наприклад, у випадках, коли втягнення неповнолітнього в заняття жебрацтвом супроводжувалося мордуванням, катуванням, заподіянням середньої тяжкості чи тяжких тілесних ушкоджень – надана допомога постраждалим). На цьому етапі, в разі необхідності, слідчий проводить коротке опитування очевидців та потерпілих, дає завдання працівнику оперативного підрозділу щодо встановлення можливих потерпілих та очевидців події, визначає функції кожного з учасників огляду і роз'яснює їм їхні права та обов'язки.

Робочий етап починається із загального огляду слідчим місця події з метою орієнтування на ньому, визначення меж огляду, вирішення питання про вихідний пункт і спосіб огляду та пересування, вибір позиції для проведення фотознімання. Зважаючи, яка склалась обстановка на місці події, вирішується питання про її огороження, встановлення знаків регулювання (попередження) [7, с. 308].

Цей етап огляду можна поділити на статичну і динамічну стадії дослідження. На статичній стадії слідчий вивчає розташування території, де сталася подія, її характерні риси. Сам огляд проводиться без торкання до об'єктів, що є на місці події.

На динамічній стадії об'єкти можуть бути відкриті, переміщені, розібрані для всебічного вивчення. У цей час застосовуються всі доступні слідчому методи пошуку і виявлення слідів кримінального правопорушення та правопорушника, відбираються об'єкти чи їхні частини зі слідами, які надалі вилучаються чи копіюються [4, с. 27].

Під час огляду місця події в розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття жебрацтвом за допомогою методів орієнтовної та оглядової зйомки потрібно сфотографувати всю місцевість (парк, ліс), гараж, квартира тощо. Методами вузлової зйомки можна фіксувати: 1) за-

соби фізичного впливу на неповнолітнього; 2) алкогольну продукцію і тару з-під неї; 3) різні хімічні речовини і фармацевтична продукція, які могли використовуватись як одурманюючі речовини під час втягнення неповнолітнього в заняття жебрацтвом; 4) різні записні книжки, зошити, записки в яких зберігаються відомості про неповнолітньому; 5) одяг для жебракування, що надає вигляд жебрака, що викликає жалість в оточуючих, різні нагрудні таблички, плакати зі скаргами на життя, проханнями про допомогу [8, с. 20].

Окремі сліди (транспортних засобів, від тварин, які використовувались як засоби вчинення злочину, ніг, рук, взуття) фотографують шляхом детальної зйомки [9, с. 98].

Після аналізу результатів, які слідчий отримав під час проведення огляду місця події, він починає їх фіксацію. Опис у протоколі – це основний спосіб фіксації під час огляду місця події. Під час складання протоколу в описовій частині необхідно вказати: межі місця події, його місцезнаходження; загальну характеристику приміщення чи місцевості, що є місцем події (адреса будівлі, число поверхів, якщо будівля багатоповерхова, розташування будівлі відносно навколишнього оточення); входи і виходи з приміщення; детально і повно має бути описана обстановка місця події і всі об'єкти огляду із зазначенням місця їх виявлення. У випадку виявлення на місці події слідів транспортних засобів, слідів рук, взуття, одягу, який використовувався неповнолітнім для заняття жебрацтвом, підроблених документі про хвороби, про сирітство, алкогольна продукція та наркотичні речовини, які використовувались як засоби для втягнення неповнолітнього в жебрацтво, різні нагрудні таблички, плакати зі скаргами на життя, проханнями про допомогу, предметів, у протоколі огляду повинно бути вказано конкретне місце їх виявлення (з прив'язкою до двох нерухомих об'єктів), пошкодження (якщо вони є), кількість, характер, форма, конфігурація, наявність індивідуальних ознак, використовувані для їх виявлення і вилучення засоби, вказані прийоми вилу-

чення (виготовлення зліпка, зняття копії, вилучення предмета в натурі) [1, с. 530]. Якщо оглядається документ, то необхідно вказати найменування документа, де його виявлено, коли, ким, кому, де і для якої мети він виданий, коли і хто його підписав, реєстраційні дані, спосіб виготовлення документа, його зміст (короткий або повний), матеріал, на якому він виготовлений, дані про наявність печаток і штампів, ознаки друку, зовнішній вигляд і стан документа, а також інші дані. Якщо виявлено підчистки та інші сліди зміни тексту документа, то необхідно відобразити в протоколі ознаки і вказати, яким способом це виявлено.

У протоколі огляду обов'язково має бути відображено, які предмети або документи були вилучені. Відсутність подібного запису в протоколі буде розцінено в кримінальному провадженні як не надання вказівок на джерело походження речових доказів, що тягне за собою втрату їх доказового значення. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Предмети й документи, що мають чи можуть мати відношення до кримінального провадження, долучаються до кримінального провадження, і доля їх вирішується в залежності від результатів розслідування, а всі інші, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном [1, с. 530–531].

Додатковими способами фіксації слідів та інших речовин під час огляду місця події під час розслідування втягнення неповнолітнього в заняття жебрацтвом можна назвати: фотографування (орієнтовна, оглядова, вузлова, детальна), відеозапис, зняття копії (зліпка) зі сліду, схематичне відображення об'єкта.

Після оформлення протоколу слідчий: складає плани місця події (орієнтовні, оглядові, детальні – обов'язково з дотриманням масштабу), схеми та інші додатки (фототаблиці, відео- та аудіозаписи тощо); вживає заходів щодо вирішення заяв, які надійшли від учасників огляду; упакує вилучені з місця події речі. Упакування речових доказів здійснюється в пакети встановленого зразка. Як вну-

трішні упаковки можна використовувати: поліетиленову плівку, папір, целофанові мішки, картонні коробки (наприклад, наркотичні речовини, тара з-під алкогольної продукції тощо). На пакеті робиться напис із вказівкою назви речі, місця і часу її вилучення, номер кримінального провадження, підписують поняті, спеціаліст та слідчий [4, с. 28–33].

У практичній діяльності органів та підрозділів поліції під час проведення огляду місця події під час розслідування втягнення неповнолітнього в заняття жебрацтвом виникає ряд недоліків:

1) не вилучаються виявлені і описані в протоколі огляду місця події речові докази; 2) неточно і неповно описуються виявлені сліди і речові докази; 3) через поспіх і неухважність деколи не виявляються і не вилучаються об'єкти, про наявність яких слідчі дізнаються в ході допитів підозрюваних і свідків; 4) неповно описується обстановка місця події. Як правило, багато слідчих обмежуються перерахуванням у протоколі виявлених об'єктів, без відображення їх місцезнаходження.

Висновок. Огляд місця події повинен проводитися повно, всебічно і об'єктивно. Під час огляду повинні бути виявлені, зафіксовані і досліджені всі фактичні обставини, які можуть мати доказове значення. Проведення огляду місця події якісно та своєчасно дає можливість виявити сліди й речі, що вказують на особу правопорушника, дають змогу з'ясувати обстановку підготовки, вчинення, приховування слідів кримінального правопорушення, характер та механізм вчиненого.

Під час розслідування втягнення неповнолітнього в заняття жебрацтвом огляд місця події можна поділити на три етапи: підготовчий, робочий, заключний.

На підготовчому етапі слідчий одержує інформацію щодо події, пов'язаної із втягненням неповнолітнього в заняття жебрацтвом. Під час огляду досліджуваного нами кримінального правопорушення на робочому етапі слідчому доцільно скористатися ексцентричним та вузловим способами пересування. На заключному етапі слідчому необхідно узагальнити зібрану інформацію; здійснити вилучення слідів; провести їх упакування; ознайомити зі змістом протоколу учасників слідчої (розшукової) дії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.С. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 1224 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Тактика огляду місця події. URL: <http://buklib.net>.
4. Слідча тактика: навчальний посібник / Є.В. Пряхін. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 116 с.
5. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів: наук.-практ. посібник / за ред. Н.І. Клименко. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 216 с.
6. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України № 575 від 07.07.2017 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Татарин Н.М. Тактика огляду місця події під час самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва. – Право і суспільство. – 2014. – № 3. – С. 305–310.
8. Исаенко В.О. Про криміналістичну характеристику залучення неповнолітнього до скоєння злочину. – Кримінальне право. – 2002. – № 7. – С. 24.
9. Методика розслідування окремих видів злочинів, підслідних органам внутрішніх справ: навч. посібник / О.В. Батюк, Р.І. Благута, О.М. Гумін та ін.; за заг. ред. Є.В. Пряхіна. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 324 с.